

Олег Єгрешій

Антидискримінаційна поправка до Трудового кодексу України (листопад 2015 р.): європеїзація чи секуляризація?

Oleg Yegreschiy

**Antidiscrimination amendment to the Labor Code of Ukraine (November 2015):
europeanization or secularization?**

In the article the author clarifies the publicity the Verkhovna Rada of Ukraine, November 12, 2015 anti-discrimination amendments to the Labor Code of Ukraine. The structures of the European Union welcomed the adoption of antidiscrimination amendment. The adoption of antidiscrimination amendment also met with approval LGBT community of Ukraine. Instead, representatives of Ukrainian churches critically embraced adoption of the amendment.

Keywords: Antidiscrimination amendment, Church, secularization, the Verkhovna Rada of Ukraine

З'ясовується громадський резонанс прийняття Верховною Радою України 12 листопада 2015 р. антидискримінаційної поправки до Трудового кодексу України. Структури Європейського Союзу привітали ухвалення антидискримінаційної поправки. Прийняття антидискримінаційної поправки схвально зустріли також ЛГБТ-спільноти України. Натомість представники Української церкви критично сприйняли ухвалення цієї поправки.

Ключові слова: антидискримінаційна поправка, церква, секуляризація, Верховна Рада України

Перед сучасним українським суспільством постала своєрідна дилема: з одного боку, в силу вибору європейського вектора розвитку, українські урядовці мусять адаптовувати власну систему законодавства до європейських стандартів; з іншого – сучасні соціокультурні реалії переконують, що «вестернізація» має подвійну природу. Поряд з безсумнівними позитивами розвитку громадянського суспільства та правової держави загрозовано виглядають прояви секуляризації. В останньому десятиріччі стрімко видозмінюється законодавство європейських країн, девальвуючи при цьому традиційні цінності, на яких була заснована

політична і юридична системи багатьох країн Заходу. До того ж доволі швидко набирає оберти нова ідеологія, – так звана ідеологія релятивізму, яка говорить про те, що мораль відносна, і кожна людина вільно визначає стиль свого життя¹. Як наслідок цього, – у Європі і США відбувається стрімке розширення географії легалізації одностатевих шлюбів, утвердження гендерної ідеології, що призводить врешті до руйнування традиційних цінностей.

На наш погляд, українські науковці (філософи, політологи, соціологи, культурологи, юристи), аналізуючи гендерну ідеологію, нерідко розглядають її сутність доволі спрощено, – лише в контексті європейського досвіду становлення демократичної системи, переходу до нового типу модерної культури, засад багатоманітності, плюралізму тощо².

У літературі нерідко наголошується на тому, що гендерна рівність є одним із основних аспектів загальнолюдського принципу рівності. Водночас про загрози десакралізації українського суспільства часто замовчується. Відрадно, що українські релігієзнавці, історики Церкви, розмірковуючи над поширенням нових секуляризаційних ідеологій в Україні, намагаються називати речі своїми іменами, вказують на загрозу втрати національної і релігійної ідентичності³.

У пропонованій статті прагнемо з'ясувати рівень сприйняття українським політикумом та громадськістю прийнятої 12 листопада 2015 р. Верховною Радою України Антидискримінаційної поправки до Трудового кодексу України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації. Намагатимемося також визначити можливі наслідки ухвалення цього законопроекту для українського суспільного простору.

Відзначимо, що народні депутати України не одразу прийняли згаданий вище законопроект «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу)». Так, при голосуванні 5 листопада 2015 р. народні обранці відхилили антидискримінаційну поправку, озвучену народним депутатом Іриною Геращенко, щодо заборони дискримінації у трудовій сфері за ознакою сексуальної орієнтації. У пояснювальній записці вказувалося, що прийняття цього закону забезпечить приведення законодавства України відповідно до актів права ЄС, виконання рекомендацій Європейської Комісії, наданих у

рамках моніторингу реалізації Україною Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, за результатами останньої експертної місії в Україні у вересні 2015 р.⁴. Втім думки щодо доречності прийняття антидискримінаційної поправки українським парламентом розділилися. Під час обговорення проекту народний депутат України Павло Унгурян зокрема зауважив: «Спеціальний статус сексуальних меншин неприпустимий. Вони сьогодні не дискримінуються аж ніяк, і багато країн, які вступили в Європейський Союз, вони ці норми не імплементували. Це стосується і Хорватії, і Румунії, і Угорщини, і країн Балтії». Інший депутат Дмитро Тимчук, який також голосував проти такої поправки, так прокоментував свою позицію: «Не бачу сенсу взагалі кричати про необхідність захисту від дискримінації там, де її у нас зроду не було. Якщо це не так і є в Україні така системна проблема (у сфері, яку регулює Трудовий кодекс, тобто у сфері праці) – чекаємо на факти»⁵.

Речник Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП) архієпископ Євстратій (Зоря) відзначив, що «віднесення «сексуальної орієнтації» до юридичної категорії «права людини» – маніпуляція. Ні у Декларації прав людини (ООН), ні у Європейській Конвенції серед прав людини «сексуальна орієнтація» не зазначена». Раніше з цього приводу свою позицію визначила також Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО). Глави 18 релігійних об'єднань підписали Декларацію, в якій зазначили: «Ми не виступаємо за дискримінацію осіб, які вважають себе гомосексуалістами, але ми категорично проти того, щоб гомосексуальний спосіб життя й поведінка трактувалися як природні, нормальні й корисні для суспільства й особистості. Ми проти того, щоб гомосексуалізм пропагувався, як варіант норми статевого життя і щоби держава заохочувала своїх громадян до одностатевих сексуальних стосунків»⁶. Глави церков, зокрема Предстоятель УПЦ КП Патріарх Філарет, запропонували парламенту у статті про заборону дискримінації в трудових відносинах замість слів «сексуальна орієнтація» і «гендерна ідентичність» вказати – «ставлення до статевих відносин», що не суперечить християнським постулатам. Таку пропозицію низка народних депутатів зареєстрували як альтернативний законопроект № 3442-1⁷.

Разом із тим релігійні діячі в окремій Заяві підтримали євроінтеграційні прагнення українського народу. Щоправда, було зазначено: «Сучас-

на об'єднана Європа має не лише здобутки. Чимало в ній того, що потребує змін чи виправлення – так само, як і наш власний український дім. Традиційні релігійні, культурні, сімейні та моральні цінності, на яких століттями ґрунтувалося життя народів Європи, – дорогоцінний скарб, який ми повинні цінувати, спільно берегти, захищати і примножувати»⁸.

Попри те, що 10 листопада 2015 р. Верховна Рада України повторно відхилила проект закону «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу)», президент України Петро Порошенко закликав парламентарів прийняти таки антидискримінаційну поправку до Трудового кодексу, яка передбачає, зокрема, заборону прямого або непрямого обмеження прав працівників незалежно від статі, гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації⁹. Врешті, 12 листопада 2015 р. Верховна Рада України внесла антидискримінаційну поправку до Кодексу законів про працю. За відповідне рішення в цілому проголосувало 234 народні депутати. Згідно з текстом законопроекту, забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження¹⁰. Розгляд законопроекту відбувався без широкого обговорення та без розгляду альтернативного законопроекту № 3442-1 із компромісними формулюваннями, без доопрацювання пропонованих змін під час підготовки до другого читання, з кількох голосуваннями за одне і те саме питання. До того ж прийнятий парламентарями законопроект № 3442 не містить жодних застережень щодо можливості церквам і релігійним організаціям відмовляти у працевлаштуванні особам нетрадиційної сексуальної орієнтації через те, що їх спосіб життя не відповідає наявним для релігійних інституцій моральним вимогам.

Тим часом, із внесенням антидискримінаційної поправки до Кодексу законів про працю Україну привітав Голова представництва ЄС в Україні Ян Томбінський: «Я вітаю ухвалення Верховною Радою поправки до Трудового кодексу, яка прямо забороняє дискримінацію за різними ознаками. Це узгоджується із зобов'язаннями України з прав людини в рамках ООН, Ради Європи і ЄС. Це важливий елемент у задоволенні вимог Плану дій з візової лібералізації»¹¹. Також Я. Томбінський наголо-

сив на важливості поваги до кожної людини та дотримання її прав, незалежно від способу її життя та особистісних цінностей.

Прийняття антидискримінаційної поправки викликало жваву реакцію серед представників самих ЛГБТ (лесбійки, гомосексуалісти, бісексуали, трансвестити)-спільнот та їх симпатиків. 12 листопада 2015 р. під будівлею Верховної Ради активістки руху «Femen» влаштували показовий протест. Дівчата із гаслом «Стоп, гомофоб!» зняли з себе одяг перед входом до парламенту. Згодом їх було оточено правоохоронцями та поліцією¹². ЛГБТ-активіст і координатор американської правозахисної організації «Freedom House» в Україні Зорян Кісь зауважив: «Це можна назвати першою реальною перемогою за права ЛГБТ в Україні за 25 років незалежності після того, як 1991 р. скасували кримінальну відповідальність за стосунки між людьми однакової статі». На думку З. Кіся, піднята навколо законопроекту дискусія показала, що українське суспільство не настільки гомофобне й консервативне, як здавалося раніше. «А про те, що «антидискримінаційна поправка» є міжнародним стандартом, а не лише європейським, свідчить той факт, що її ухвалили у 86 країнах світу», – коментує З. Кісь.

Ще один ЛГБТ-активіст, директор благодійного фонду «Точка опори» Богдан Глоба відзначив: «Поправка – це є маркер. Маркер, який свідчить, що держава почала рухатися у напрямку міжнародного законодавства з питань прав людини». Б. Глоба наводить приклад Молдови, де у 2012 р. було ухвалено згадану поправку. При чому, за словами Б. Глоби, у Молдові не обмежилися лише однією поправкою, – там функціонує спеціальна незалежна комісія, яка розглядає справи, пов'язані з дискримінацією осіб. Відповідні статті та санкції передбачено в адміністративному і кримінальному кодексах цієї країни¹³.

Заступник голови координаційної ради всеукраїнської громадської організації «Гей-форум України» Данило Лось висловив думку, що толерантніше ставлення до ЛГБТ-спільнот лише сприятиме євроінтегративному курсу України. Громадський активіст, зокрема, зауважив: «Підписання договору про асоціацію з ЄС вигідне всім українцям, зокрема й ЛГБТ-спільнотам... Спрощення візового режиму дозволить частіше їздити до Європи, і рівень стигматизації ЛГБТ-спільноти зменшиться. Близько 80 % громадян України ніколи не були за кордоном і не бачили справжніх Німеччини, Франції, Нідерландів. Не дивно, що багато

українців живе міфами й демонізує геїв та лесбійок. Статистика показує, що наші громадяни, які певний час проживали в країнах ЄС, більш толерантно ставляться до представників ЛГБТ-спільноти. А зменшення ксенофобії сприятиме євроінтеграції України»¹⁴.

Загалом чимало заангажованих до ЛГБТ-спільнот сайтів свідомо пов'язують толерантне ставлення до секс-меншин із євроінтеграцією України: «Якщо країна бажає бути частиною європейського світу, – зазначається на одному із сайтів, – то вона змушена прийняти антидискримінаційне законодавство. Вимога ЄС є обов'язковою та не унікальною для України – дана вимога ґрунтується на директиві ЄС/78/2000 і є обов'язковою для всіх країн ЄС та країн, що хочуть мати безвізовий режим з ЄС. Мало того, 39-й додаток Договору про асоціацію з ЄС містить зобов'язання України впровадити директиву ЄС/78/2000 в українське законодавство»¹⁵.

Як приклад, прихильники толеранції у відношенні до секс-меншин наводять дані про те, що лише вісім країн-членів Ради Європи не мають ні секторального, ні комплексного антидискримінаційного законодавства, яке стосувалося б сексуальної орієнтації. Серед цих країн – Вірменія, Азербайджан, Ліхтенштейн, Монако, Російська Федерація, Сан-Марино, Туреччина і Україна, жодна з яких не має безвізового режиму з ЄС. Низка держав-членів Ради Європи ухвалили комплексне антидискримінаційне законодавство, яке чітко вказує сексуальну орієнтацію в числі заборонених підстав дискримінації. Це, зокрема, Албанія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Угорщина, Німеччина, Ісландія, Іспанія, Чорногорія, Нідерланди, Норвегія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Швеція та Великобританія. Дев'ять держав (Іспанія, Хорватія, Чеська Республіка, Німеччина, Угорщина, Чорногорія, Сербія, Швеція та Великобританія) включили пряму згадку гендерної ідентичності в комплексне антидискримінаційне законодавство. Водночас сексуальна орієнтація належить до виражено заборонених підстав дискримінації в секторальному антидискримінаційному законодавстві в сфері працевлаштування та доступу до товарів і послуг в семи державах-членах (Австрія, Андорра, Фінляндія, Латвія, Литва, Люксембург і Швейцарія). Сексуальна орієнтація є також виражено забороненою підставою дискримінації в секторальному антидискримінаційному законодавстві в сфері працевлаштування, але не згадується у зв'язку з доступом до товарів і послуг,

в 11 державах-членах: Кіпр, Данія, Естонія, Франція, Грузія, Греція, Італія, Мальта, Польща, Португалія і Македонія¹⁶.

Водночас представники українських Церков негативно оцінили внесення депутатами Верховної Ради антидискримінаційної норми в трудове законодавство. Коментуючи нові поправки до Трудового кодексу, Глава УГКЦ Святослав Шевчук нагадав про спільну заяву Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо підтримки євроінтеграційних прагнень українського народу та справжніх європейських цінностей, з якою члени ВРЦіРО відвідували Брюссель у вересні 2013 року. Нинішні ж поправки, як твердить Верховний архієпископ Святослав, підігрують швидше Москві, яка «виставляє європейське прагнення як узаконення неморальності, настроює віруючих України проти християнського Заходу та робить Росію єдиною захисницею традиційних моральних цінностей». На думку священнослужителя, небезпека полягає в тому, що насправді терміни «гендерна ідентичність та сексуальна орієнтація» належать до так званої ідеології гендеру і стають небезпечним прецедентом для українського законодавства¹⁷. Святослав Шевчук пов'язав останні події з явищем секуляризації і висловив сподівання, що такий законодавчий вибір парламентарів «стане початком широкої суспільної дискусії про справжню дискримінацію, істинну свободу і відповідальність».

У своїх зверненнях до Верховної Ради України священнослужителі заявили, що на тлі існуючого антидискримінаційного законодавства наполегливе доповнення Трудового кодексу поняттями «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність» може сприйматися як «один із перших кроків до легалізації в Україні так званих одностатевих шлюбів (реєстрації одностатевих партнерств)», що є неприйнятним і згубним для суспільства. На переконання ВРЦіРО, проголосовані поправки «служують приводом для розпалювання ворожнечі всередині суспільства, сприяють спробам розколотися його та дискредитувати європейські очікування громадян України»¹⁸.

Спікер УПЦ Київського Патріархату згаданий нами вище архієпископ Євстратій (Зоря) підтвердив, що «насправді йдеться про спробу європейського ЛГБТ-лобі в порушення суверенітету України нав'язати перший крок до законодавчого закріплення «гендерної ідеології»»¹⁹.

Єпископ Олександрійський і Світловодський УПЦ Московського Патріархату Боголеп на офіційному сайті єпархії також жорстко критикує антидискримінаційні поправки до Трудового кодексу. Він зазначає: «...

На практиці там, де закони проти «дискримінації гомосексуалістів» вже утвердилися, в тих же США, наприклад, вони є знаряддям придушення тих, хто не поділяє ідеологічної ортодоксії – тобто дотримується переконань, згідно з якими шлюб – це союз чоловіка і жінки, а гомосексуалізм – спосіб життя, якому, принаймні, ніхто не зобов'язаний виявляти схвалення і підтримки. Спелеляючи штрафи для дрібних підприємців, які відмовляються обслуговувати гей-заходи; відсторонення від праці службовця, який дозволив собі приватно висловлювати християнські погляди; видалення з поста гендиректора великої корпорації людину за те, що колись він пожертвував невеликі гроші політичній групі, яка домагалася закріплення в законодавстві поняття про шлюб як про союз чоловіка і жінки» – пише Владика Боголеп. Представник Церкви також додав, що виборці депутатам не давали доручення голосувати за подібні закони і безвізовий режим з ЄС не вартий лояльності до гомосексуалістів²⁰.

Своєю чергою, єпископ-помічник Кам'янець-Подільської єпархії Римо-католицької Церкви Радослав Змітровіч уведення гендерної ідеології на рівні українського законодавства назвав «знаряддям ідеологічної колонізації України». Священнослужитель додав: «Керівники нашої держави, певно, не бачать цього виразно, і під тиском частини європейських еліт, які відмежувалися від християнських коренів, що з них виросла сила і культура Європи, – пішли на поступки, здавалось би, невинні. Ми маємо їм допомагати, пояснювати і переконувати, що Україна має йти власним шляхом, згідним із природою і християнськими коренями. Тільки тоді Україна матиме майбутнє». На думку єпископа Р. Змітровіча, дорога, яку нині вибрали чимало представників європейських владних кіл, «провадить до урвища, бо це дорога безбожництва і заперечення законів природи. Ми врятуємося, коли підемо своєю дорогою – дорогою, яку вибрали наші предки, вирішуючи стати охрещеною Київською Руссю»²¹.

Свої думки щодо законопроекту № 3442 представники різних конфесій висловили 19 листопада 2015 р. на прес-конференції в агентстві «Інтерфакс-Україна». Заступник голови відділу зовнішніх церковних зв'язків Української Православної Церкви Київського Патріархату, отець Микола Данилевич, наголосив, що Церква в Україні не виступає за дискримінацію представників ЛГБТ-меншин. Вона – проти пропаганди гомосексуалізму, що може розпочатися після прийняття змін у

Трудовий кодекс, в якому з'явилися поняття гендерної рівності та сексуальної орієнтації. Представник голови ВРЦіРО Ігор Лук'янов зазначив, що в Україні необхідно більше приділяти увагу моралі, особливо у питаннях виховання молоді: «Ми звертаємося до керівництва країни із проханням звернути увагу на моральність суспільства. Цього бракує у країнах Заходу, і якщо ми хочемо йти в ЄС, то повинні туди щось принести, нехай це буде високий рівень моралі, а не аморальність, яку вони так пропагують і нав'язують нам»²².

Представники Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій України даремно висловлювали сподівання, що Президент ветоє антидискримінаційну поправку до Трудового кодексу. 23 листопада 2015 р. Глава держави Петро Порошенко підписав закон про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу²³.

Звісно, Україна прагне до Євросоюзу, і рано чи пізно ми будемо в єдиному європейському правовому полі. Але це зовсім не означає, що Україні потрібно сліпо наслідувати європейське законодавство в окремих його частинах. Адже, як відомо, кожна країна, член Євросоюзу, має право самостійно визначати свій напрям розвитку з певних соціокультурних питань. І якщо Україна на шляху до ЄС буде ставити акценти на тому, що має свій стиль, свій спосіб життя, свої традиції, то її позицію, вірогідно, буде враховано. Тим більше, що голова українського парламенту, Володимир Гройсман, запевнив, що загрози легалізації одностатевих шлюбів в Україні немає. З іншого боку, в Європі толерація одностатевих партнерств та поширення гендерної ідеології також починалася з не дуже, на перший погляд, принципових речей.

Разом із тим, якщо Україна проявить тверду позицію у відстоюванні споконвічних християнських традицій, ніщо не завадить їй бути частиною Європи, зберігаючи при цьому свою ментальну та релігійну ідентичність.

¹ Кубі Г. Гендерна революція : релятивізм в дії / Габрієла Кубі [За вид.: Gabriele Kuby Die Gender Revolution – Relativismus in Aktion] / пер з нім.

- О. Степанишин, С. Магіяш; ред. Петро Гусак. – Fe-Medien: Kissleg, 2007.] – Львів, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.family-institute.org.ua/tl_files/News/gabriela-kubi_gender.pdf.
- ² Сичова В., Гонюкова Л. Гендерна рівність як чинник забезпечення сталого суспільного розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/5/01.pdf>;
- Онiщенко Н., Макаренко Л. Гендерні виміри сучасного українського суспільства, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/11.pdf;
- Івченко Ю. В. Гендерна рівність в Україні (національні особливості) // Філософські та методологічні проблеми права [Електронний ресурс]. – 2013. – № 1-2. – С. 52–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmp_2013_1-2_8;
- Сербiна Н. Реалізація гендерної політики в Україні. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Міжнародні відносини. – 2009. – Ч. 37. – С.12–17;
- Основи теорії гендеру / Чухим Н., Мельник Т., Скорик М., Малес Л. та ін. – К.: «К. І.С.», 2004. – 536 с. та ін.
- ³ Щедрін А. Феномени «New Age» як індикатор соціокультурних трансформацій сьогодення // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; вид-во «Логос», 2014. – Кн. II. Історія. – С.117–125;
- Грушева Т. Відповідь українського православ'я на виклики сучасності // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; вид-во «Логос», 2014. – Кн. II. Історія. – С.228–234;
- Хоружий Г. Католицька церква перед викликами сучасності // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; вид-во «Логос», 2014. – Кн. II. Історія. – С.235–243;
- Гордієнко М. Лібералізм на тлі секуляризованої доби // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; вид-во «Логос», 2014. – Кн. II. Історія. – С.97–105;
- Владика Мілан: «Повсюди у світі наступає секуляризація, коли люди гублять сенс святості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakarpattia.net.ua/News/98166>;
- Секуляризація і секулярні процеси сучасності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studopedia.info/9-51365.html>;
- Владика Венедикт: теперішній світ вимагає від Церкви, щоб вона проповідувала Антихриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>;

Грабовська І. Проблема гендерної толерантності та релігійне життя в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/1181223>

Резолюція учасників круглого столу «Сучасні проблеми впровадження статевого виховання, гендерної політики та ювенальної юстиції в освітню систему України». – Режим доступу : <http://love-contr.org/index.php/docs/issue/973>.

⁴ Рада все-таки внесла антидискримінаційну поправку до Кодексу законів про працю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.unian.ua/politics/1181223>

Порошенко підписав закон про антидискримінаційну поправку до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/ukraine>.

⁵ Парламент вирішив не вказувати у Трудовому кодексі проблематику сексуальної орієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>

⁶ Там само.

⁷ Всупереч регламенту, Верховна Рада знову розгляне поправки щодо недискримінації секс-меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>

⁸ Парламент вирішив не вказувати у Трудовому кодексі проблематику сексуальної орієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>

⁹ Президент Петро Порошенко вимагає від парламенту законодавчого захисту сексуальних збоченців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>

¹⁰ Порушуючи закон, парламент проголосував за резонансні зміни до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/porushuyuchi-zakon>

¹¹ ЄС привітав ухвалення антидискримінаційної поправки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/12/7040684>

¹² Стоп, гомофоб. Під Радою поліція затримала оголених активісток Femen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ritm.tv>

¹³ Не рівні перед законом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2015/11/27/50824>

¹⁴ Захист сексуальних меншин – проблема не в законах, а в головах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mymedia.org.ua/articles/shmzh>

¹⁵ Які європейські країни мають антидискримінаційну поправку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_3458/

¹⁶ Там само.

¹⁷ Церковні ієрархи піддали критиці «гендерні» поправки до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rivne.church.ua/2015/11/20>.

¹⁸ Порухуючи закон, парламент проголосував за резонансні зміни до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>; Депутатів таки «змусили» проголосувати за недискримінацію секс-меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>.

¹⁹ Церковні ієрархи піддали критиці «гендерні» поправки до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rivne.church.ua/2015/11/20>.

²⁰ Єпископ московського патріархату з Кіровоградщини підтримує дискримінацію гомосексуалістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gre4ka.info/suspilstvo/23044>.

²¹ Подія, що відкриває дорогу ідеологічній колонізації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua>.

²² Представники різних конфесій одностайно виступили проти нав'язування Україні ідеології одностатевих зв'язків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rivne.church.ua/2015/11/20>.

²³ Порошенко підписав закон про антидискримінаційну поправку до Трудового кодексу. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics-81786.html>;

Порошенко підписав закон про внесення антидискримінаційної поправки до Трудового кодексу [Електронний ресурс]. - <http://firtka.if.ua/?action=show&id=92692>.